

REKOMENDACIJOS DĖL NUOTOLINIŲ TEISMO POSĖDŽIŲ

1. Apibrėžtys ir rekomendacijų taikymo sritis

1.1. Rekomendacijų tikslas – pateikti patarimus teismams ir proceso dalyviams (dalyvaujantiems byloje asmenims, jų atstovams pagal įstatymą ar pavedimą bei kitiems proceso dalyviams, kuriuos nustato ir jų procesines teises bei pareigas apibrėžia proceso įstatymai) dėl nuotolinių teismo posėdžių organizavimo ir dalyvavimo juose tvarkos, siekiant nustatyti standartus ir užtikrinti gerosios praktikos laikymąsi, įgyvendinant teisingumo vykdymą.

1.2. Šiose rekomendacijose vartojamos sąvokos atitinka jų apibrėžtis, pateiktas proceso įstatymuose.

1.3. Nuotolinis teismo posėdis – teismo posėdis, vykstantis žodinio proceso tvarka naudojant vaizdo konferencijų ar telekonferencijų įrangą (toliau – vaizdo konferencijų technologijas), kai bylą nagrinėjantis teisėjas (teisėjų kolegija), teismo posėdžių sekretorius ir proceso dalyviai teismo posėdyje dalyvauja naudodami vaizdo konferencijų technologijas, t. y. nebūdami fiziškai tose pačiose teismo patalpose ar proceso įstatymų nustatytais atvejais kitoje bylos nagrinėjimo vietoje.

1.4. Nuotolinis teismo posėdis gali būti organizuojamas kaip:

1.4.1. *visiškai* nuotolinis, kai bylą nagrinėjantis teisėjas (teisėjų kolegija), teismo posėdžių sekretorius ir visi proceso dalyviai procesines teises ir pareigas įgyvendina naudodami vaizdo konferencijų technologijas;

1.4.2. *mišrus* nuotolinis, kai bylą nagrinėjantis teisėjas (teisėjų kolegijos pirmininkas), teismo posėdžio sekretorius ir dalis teismo proceso dalyvių dalyvauja teismo posėdyje fiziškai būdami teismo posėdžių salėje ar proceso įstatymų nustatytais atvejais – kitoje bylos nagrinėjimo vietoje, o kiti teismo proceso dalyviai ir (arba) teisėjų kolegijos nariai (išskyrus teisėjų kolegijos pirmininką) posėdyje dalyvauja naudodami vaizdo konferencijų technologijas. Mišriu teismo posėdžiu nelaikomi tokie teismo posėdžiai, kai teismo posėdyje naudojant vaizdo konferencijų technologijas vykdoma tik liudytojo, eksperto apklausa. Organizuojant ir vedant mišrius nuotolinius posėdžius ir atliekant atskirus procesinius veiksmus šių rekomendacijų nuostatos *mutatis mutandis* taikomos tai proceso daliai (elementams), kuri vyksta nuotoliniu būdu.

1.5. Pagrindinius vaizdo konferencijų technologijų naudojimo teismuose principus nustato Europos veiksmingo teisingumo komisijos (CEPEJ) 2021 m. birželio 30 d. gairės dėl vaizdo konferencijų teismo procese¹, nuotolinių teismo posėdžių naudojant vaizdo konferencijų technologijas nagrinėjant bylas tvarką nustato:

1.5.1. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2012 m. gruodžio 7 d. įsakymu Nr. 1R-309 patvirtintas Vaizdo konferencijų ir telekonferencijų technologijų naudojimo nagrinėjant civilines ir administracines bylas tvarkos aprašas;

1.5.2. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2021 m. gegužės 31 d. įsakymu Nr. 1R-183 patvirtintas Vaizdo konferencijų technologijų naudojimo nagrinėjant baudžiamąsias bylas tvarkos aprašas;

¹ *Guidelines on videoconferencing in judicial proceedings*, <https://rm.coe.int/cepej-2021-4-guidelines-videoconference-en/1680a2c2f4>

1.5.3. Teisėjų tarybos 2014 m. lapkričio 28 d. nutarimu Nr. 13P-156-(7.1.2) patvirtintas Vaizdo konferencijų įrangos naudojimo teismo proceso metu tvarkos aprašas.

1.6. Rekomendacijos gali būti taikomos nagrinėjant civilines, baudžiamąsias, administracinių nusižengimų bylas ir administracines bylas žodinio proceso tvarka, siekiant palengvinti nuotolinio teismo proceso organizavimą bei užtikrinti efektyvų teismo proceso dalyvių teisės į teisingumą įgyvendinimą.

2. Organizavimo ir dalyvavimo principai

2.1. Nuotolinio teismo posėdžio organizavimas turėtų būti grindžiamas asmens duomenų tvarkymo sąžiningumo, efektyvumo, proceso operatyvumo, bendradarbiavimo, saugumo ir teisėtumo principais.

2.2. Nuotolinis teismo posėdis byloje gali būti organizuojamas įsitikinus, kad tokiu būdu bus užtikrintos visos būtinos procesinės garantijos ir bus užtikrinta kiekvieno byloje dalyvaujančio asmens teisė į teisingą bylos nagrinėjimą.

2.3. Nuotolinis teismo posėdis vyksta teismo nustatytu laiku, užtikrinant, kad vaizdas ir garsas (naudojant vaizdo konferencijos įrangą) ar garsas (naudojant telekonferencijų įrangą) viso posėdžio metu yra perduodamas sinchroniškai.

Teismas turi užtikrinti, kad visi teismo proceso dalyviai galėtų girdėti ir matyti visus kitus proceso dalyvius (vaizdo konferencijos atveju) arba girdėti kitus dalyvius (telekonferencijos atveju).

2.4. Nuotolinis teismo posėdis vykdomas *mutatis mutandis* taikant teismo posėdžiui žodinio proceso tvarka taikomas procesines taisykles (pvz., proceso dalyviai gali kreiptis į teismą duoti parodymų, paaiškinimų neatsistoję). Nuotolinio teismo posėdžio metu taikomi proceso įstatymuose nustatyti dalyvavimo teismo posėdyje reikalavimai, laikomasi bendrųjų etikos reikalavimų.

2.5. Nuotolinio teismo posėdžio metu pirmininkaujančio teisėjo darbo aplinkoje pagal galimybes atvaizduojami Lietuvos valstybės vėliavos ir herbo atributai. Teisėjai dėvi mantijas ir ženklus su Lietuvos valstybės herbu.

2.6. Nuotolinio teismo posėdžio viešumas proceso įstatymuose nustatyta tvarka užtikrinamas teismui prieinamomis organizacinėmis ir (ar) techninėmis priemonėmis. Jei nėra galimybės leisti asmenims stebėti viešą teismo posėdį tiesiogiai teismo posėdžių salėje ar kitoje bylos nagrinėjimo vietoje, teismas, naudodamasis techninėmis galimybėmis, gali taikyti šias viešumo užtikrinimo priemones:

- retransliuoti teismo posėdžio garsą ir (jei yra galimybė) vaizdą į atskirą, visuomenei atvirą teismo posėdžio salę ar kitą teismo pastate esančią patalpą;
- leisti asmenims, pateikusiems prašymą, stebėti / klausyti nuotolinį teismo posėdį prisijungus prie vaizdo konferencijos ar telekonferencijos. Rekomenduotina, kad asmuo, pageidaujantis stebėti teismo posėdį per vaizdo konferencijų technologijas, apie tai informuotų bylą nagrinėjantį teismą paprastai ne vėliau kaip prieš tris darbo dienas iki teismo posėdžio datos. Prašyme asmuo teismui turėtų nurodyti savo vardą, pavardę, gimimo datą, kontaktinius duomenis (telefono numerį, elektroninio pašto adresą) ir konkretų teismo posėdį, kurį pageidauja stebėti. Asmens duomenis rekomenduotina saugoti atskirai nuo bylos (pvz., atskirame voke prie popierinės bylos medžiagos arba kitomis teismo nustatytais organizacinėmis priemonėmis).

2.7. Rekomenduotina teismo interneto svetainėje paskelbti informaciją, koku būdu ir tvarka suinteresuoti asmenys gali stebėti viešus nuotolinius teismo posėdžius.

3. Teismo pasirengimas nuotoliniam teismo posėdžiui

3.1. Nuotolinis teismo posėdis organizuojamas esant proceso įstatymuose nustatytiems teisiniams pagrindams².

3.2. Konferencijų tipą (vaizdo konferencija ar telekonferencija) bei konkrečią vaizdo konferencijų technologiją (centralizuotai teismuose įdiegta vaizdo konferencijų įranga (toliau – centralizuota teismų įranga), *Zoom*, *Microsoft Teams*, stacionariojo ar mobiliojo telefoninio ryšio aparatas ir kt.) parenka ir darbu su ja procesą organizuoja bei jam vadovauja bylą nagrinėjantis teisėjas, atsižvelgdamas į bylos aplinkybes, teismo turimas vaizdo konferencijų technologijas ir jų užimtumą, taip pat teismo proceso dalyvių galimybes naudotis atitinkamomis technologijomis.

3.3. Atsižvelgiant į būtinybę užtikrinti nuotolinio teismo proceso metu pateikiamų duomenų saugumą elektroninėje erdvėje, rekomenduotina naudoti Nacionalinio kibernetinio saugumo centro įvertintas ir saugiomis pripažintas vaizdo konferencijų technologijas, pagal galimybes prioritetą teikiant:

- centralizuotai teismų įrangai;
- *Zoom* platformai pagal teismams suteiktas licencijas (per teismo paskyrą).

3.4. Siekiant tinkamai paskirstyti teismo turimas technines priemones ir užtikrinti teisėjams tolygias galimybes naudotis teismų sistemos įsigytais vaizdo konferencijų technologijomis, rekomenduotina teisme patvirtinti jų naudojimo grafiką, išankstinės rezervacijos tvarką ar taikyti kitas teisme suderintas organizacines priemones.

3.5. Gavus teismo proceso dalyvio prašymą nagrinėti bylą nuotoliniu būdu arba teismui planuojant nuotolinį teismo posėdį savo iniciatyva, rekomenduotina nustatyti teismo proceso dalyviams terminą pateikti nuomonę raštu dėl galimybių bylą nagrinėti nuotoliniu būdu. Teismo posėdyje žodinio proceso tvarka teismo proceso dalyviai savo nuomonę gali pateikti žodžiu arba per teismo nustatytą terminą raštu. Teismo pranešime teismo proceso dalyviams rekomenduotina:

- pasiūlyti raštu informuoti teisimą, ar proceso dalyvis sutinka dėl bylos nagrinėjimo nuotoliniame posėdyje;
- nurodyti teismo naudojamą konferencijų technologiją;
- pasiūlyti patvirtinti, kad dalyvis turi reikiamas technines galimybes prisijungti į nuotolinį posėdį naudodamas teismo nurodytą konferencijų technologiją;
- informuoti, kad dalyviams draudžiama teismo posėdžio metu filmuoti, fotografuoti, daryti garso ar vaizdo įrašus, transliuoti posėdį ir naudoti kitas technines priemones, išskyrus proceso įstatymuose nustatytus atvejus (rekomendacijų 5.10 punktą).

Jei teismas nutartimi paskiria nuotolinį teismo posėdį iš anksto nepasiūlęs teismo proceso dalyviams pateikti nuomonę, teismo nutartyje rekomenduotina teismo proceso dalyviams³ išaiškinti jų teisę nesutikti dėl bylos nagrinėjimo naudojant vaizdo konferencijų technologijas ir teisę dalyvauti teismo posėdyje fiziškai (organizuojant mišrų teismo posėdį).

² Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 175² straipsnis, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 8² straipsnis, Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 13 straipsnis.

³ Pvz., Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 8² straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad nesutikimą dėl bylos nagrinėjimo nuotoliniu būdu gali pateikti prokuroras, nukentėjęsysis ir (ar) jo atstovas, kaltinamasis, jo atstovas pagal įstatymą ir (ar) gynėjas, civilinis ieškovas, civilinis atsakovas ir (ar) jų atstovai.

3.6. Siekiant teismo proceso operatyvumo ir efektyvumo, bylą nagrinėjančio teisėjo (teisėjų kolegijos pirmininko) sprendimu išankstinė proceso dalyvių nuomonė gali būti gaunama ir kitais komunikavimo būdais, kuriais užtikrinama šio veiksmo metu gautos informacijos išsaugojimo galimybė.

3.7. Jei visi teismo proceso dalyviai sutinka dėl bylos nagrinėjimo nuotoliniame posėdyje ir patvirtina turintys technines galimybes dalyvauti naudodami teismo nurodytą vaizdo konferencijų technologiją, teismas organizuoja nuotolinį posėdį.

3.8. Jei teismo proceso dalyvis informuoja teismą, kad nesutinka dėl bylos nagrinėjimo nuotoliniame posėdyje ar neturi techninių galimybių dalyvauti naudodamas teismo nurodytą vaizdo konferencijų technologiją, teismas gali organizuoti mišrų nuotolinį posėdį ir kviesti šį asmenį dalyvauti teismo posėdyje fiziškai.

3.9. Teismui vertinant teismo proceso dalyvių galimybes dalyvauti posėdyje naudojant vaizdo konferencijų technologijas, rekomenduotina atsižvelgti į šias aplinkybes, bet jomis neapsiriboti:

- į asmens turimas technines priemones (jei tokia informacija teismui žinoma);
- į pažeidžiamų teismo proceso dalyvių grupių (nepilnamečių, neįgaliųjų ir kt.) padėtį, kuri gali trukdyti asmeniui savarankiškai ir (ar) visavertiškai dalyvauti procese naudojantis vaizdo konferencijų technologija;
- į asmens kompiuterinį raštingumą ir turimus įgūdžius (jei tokia informacija teismui žinoma).

3.10. Teismas klausimą dėl nuotolinio teismo posėdžio organizavimo išsprendžia priimdamas procesinį sprendimą (rašytinę ar protokolinę nutartį, teisėjo rezoliuciją).

3.11. Iki nuotolinio teismo posėdžio dienos teismas pagal poreikį atlieka šiuos organizacinius veiksmus:

- gali paprašyti teismo proceso dalyvius pateikti teismui asmens tapatybę patvirtinančio dokumento, advokato pažymėjimo, atstovo (gynėjo) įgaliojimus patvirtinančių dokumentų kopijas, jei šių dokumentų nėra bylos medžiagoje; siekiant užtikrinti asmens duomenų apsaugą, rekomenduotina gautas asmens tapatybę patvirtinančių dokumentų kopijas baudžiamajame procese tvarkyti atskirai nuo bylos medžiagos, o civiliniame ir administraciniame – užtikrinti asmens duomenų apsaugą teismo organizacinėmis priemonėmis;
- išsiunčia teismo proceso dalyviams atitinkamų dokumentų formas, reikalingas teismo posėdžiui (pvz., priesaikų, pasižadėjimų tekstus, jei tokie pagal proceso įstatymų reikalavimus yra būtini);
- pateikia teismo proceso dalyviams prisijungimo prie nuotolinio posėdžio duomenis (pvz., el. paštu, per Lietuvos teismų elektroninių paslaugų portalą (EPP)).

3.12. Rekomenduotina siunčiant teismo proceso dalyviams prisijungimo į nuotolinį posėdį duomenis:

- pateikti naudojimosi vaizdo konferencijos technologija instrukciją arba informuoti, kur su ja asmuo gali susipažinti (pvz., pateikti nuorodą į teismo interneto svetainėje paskelbtą informaciją);
- nurodyti teismo darbuotojo kontaktinį telefoną ir (ar) el. pašta, kuriuo asmuo galėtų susisiekti nuotolinio posėdžio organizavimo ir dalyvavimo klausimais.

3.13. Organizuojant mišrų teismo posėdį naudojant *Zoom* ar kitą platformą (ne centralizuotą teismų įrangą), taip pat rengiantis nuotolinei eksperto ar liudytojo apklausai, rekomenduotina iš anksto numatyti techninius ir (ar) organizacinius sprendimus, kaip teismo posėdžio metu bus užtikrintas visų fiziškai ir nuotoliniu būdu dalyvaujančių asmenų tarpusavio girdimumas ir matomumas.

3.14. Jei kolegialiai nagrinėjant bylą nuotoliniame teismo posėdyje ne visi teisėjų kolegijos nariai dėl svarbių priežasčių gali būti toje pačioje teismo patalpoje (teismo posėdžių salėje ar kitoje bylos nagrinėjimo vietoje),

rekomenduotina iš anksto numatyti priemones, užtikrinančias pasitarimo tarp teisėjų kolegijos narių konfidencialumą teismo posėdžio metu (pvz., *Zoom* platformoje sukuriamas teisėjų kolegijos nariams atskiras virtualus pokalbių kambarys).

4. Bylos (ikiteisminio tyrimo) proceso dalyvių pasirengimas nuotoliniam teismo posėdžiui

4.1. Jei teismo posėdis vyksta nuotoliniu būdu, teismo proceso dalyviui nereikia atvykti į bylą nagrinėjančio teismo patalpas. Teismo proceso dalyvių buvimo vieta gali būti asmens darbo vieta, namai ar kita patalpa, kurioje galima privačiai ir netrukdomai pašalinių asmenų bei garsų prisijungti prie nuotolinio teismo posėdžio, užtikrinti, kad teismo proceso metu paviešinta konfidenciali informacija nebūtų atskleista.

4.2. Teismas iš anksto informuoja, koku būdu vyks nuotolinis posėdis (vaizdo konferencija ar telekonferencija) ir per kokią vaizdo konferencijų technologiją teismo proceso dalyvis privalo prisijungti. Asmuo turėtų iš anksto pasirūpinti tinkamai veikiančiomis elektroninėmis priemonėmis (kompiuteriu, nešiojamuoju kompiuteriu, planšetiniu kompiuteriu ar išmaniuoju telefonu), programine įranga, interneto ir telefono ryšiu, išskyrus atvejus, kai nuotolinis posėdis organizuojamas per centralizuotą teismų įrangą. Neturint patirties naudotis atitinkama vaizdo konferencijų įranga (*Zoom* ar kita platforma) ar telekonferencijų įranga, iki teismo posėdžio dienos rekomenduotina iš anksto išbandyti jų veikimą, įskaitant bandomąjį prisijungimą (pvz., su savo šeimos nariais, kitais artimais asmenimis) ar telekonferencinį skambutį posėdžio dieną (suderinus skambučio laiką su teismo darbuotoju).

4.3. Iki teismo posėdžio asmuo turėtų pateikti teismui proceso įstatymų ar teismo nustatyta tvarka ir terminais visus nagrinėjamoje byloje reikalingus dokumentus (asmens tapatybę patvirtinančio dokumento kopiją, atstovo įgaliojimus patvirtinančius dokumentus, jei jų nėra bylos medžiagoje, ir kt.).

4.4. Prieš posėdį rekomenduotina dar kartą patikrinti elektroninės priemonės veikimą, įsitikinti, kad yra geras interneto ryšys ir kad prietaisas yra visiškai įkrautas arba prijungtas. Jei priemonė sugedo ar kyla kitų techninių trikdžių, apie tai nedelsiant reikia pranešti teismui (pvz., informuoti teismo posėdžių sekretorių telefonu).

4.5. Nuotolinio teismo posėdžio metu teismo proceso dalyvio apranga, aplinka (fonas) turi būti tvarkinga. Prokurorai, advokatai dėvi mantijas ir skiriamuosius ženklus. Teismo proceso dalyviams rekomenduotina pasirūpinti, kad jų aplinkoje (fone) nebūtų atvaizduojami duomenys, su kurių viešiniu jie nesutinka.

4.6. Rekomenduotina iš anksto pasirūpinti visais reikalingais nuotoliniam teismo posėdžiui bylos dokumentais, užrašais, rašymo priemonėmis ir pan. Rekomenduotina su savimi turėti asmens tapatybę patvirtinančią dokumentą (asmens tapatybės kortelę, pasą), reikalingą dalyvaujančio posėdyje asmens tapatybei nustatyti. Jei posėdžio metu asmuo turės duoti priesaiką, pasižadėjimą, rekomenduotina turėti su savimi priesaikų, pasižadėjimų tekstus, teismo atsiųstus rengiantis teismo posėdžiui.

5. Nuotolinio teismo posėdžio eiga

5.1. Į nuotolinį teismo posėdį jungiamasi teismo atsiųstais prisijungimo duomenimis ne vėliau nei 5–10 minučių prieš paskirtą posėdžio laiką, nebent teismas yra nurodęs prisijungti anksčiau. Jei posėdis vyksta telefonu (telekonferencija), teismas asmeniui paskambina tiesiogiai (telekonferencijų paslaugų tiekėjo suteiktu numeriu). Jei teismo posėdis vyksta per vaizdo konferencijų technologiją (vaizdo konferencija), asmuo vadovaujasi teismo pateikta ar teismo interneto svetainėje paskelbta prisijungimo ir (ar) naudojimosi instrukcija. Asmuo prisijungia į vaizdo konferenciją per *Zoom* ar kitą platformą, joje nurodydamas savo vardą ir pavardę.

5.2. Prisijungus į nuotolinį teismo posėdį, nustatoma teismo proceso dalyvių tapatybė. Jei posėdis vyksta per vaizdo konferenciją, asmuo teismui prisistato, teismui paprašius parodo asmens tapatybę patvirtinantį dokumentą, nukreiptą į vaizdo kamerą, išskyrus 5.3 punkte numatytą atvejį. Jei posėdis vyksta telefonu (telekonferencija), asmuo prisistato ir padiktuoja teismo prašomus nurodyti duomenis, pvz., asmens kodą (jo dalį), advokato (advokato padėjėjo) pažymėjimo numerį, teismo suteiktą šifrą ir (ar) kitus duomenis, leidžiančius nustatyti asmens tapatybę. Siekiant įsitikinti asmens tapatybę, teismas vaizdo konferencijos ir telekonferencijos metu gali taikyti ir kitus papildomus tapatybės nustatymo būdus, pvz., paprašyti asmens, turinčio paskyrą e. pristatymo sistemoje, prisijungti prie šios sistemos ir iš jos nusiųsti teismui kaip įrodymą teismo sugeneruotą kodą ar kitus teismo nurodytus duomenis, taip pat teismas gali paprašyti kitų proceso dalyvių patvirtinti, ar pažįsta identifikuojamą asmenį.

5.3. Jei posėdyje dalyvauja teismo proceso dalyvis, kurio asmens kodas, asmens tapatybės dokumento duomenys nėra ar negali būti žinomi kitiems teismo proceso dalyviams iš bylos medžiagos, siekiant apsaugoti šio asmens duomenis, rekomenduotina asmens tapatybę nustatyti prieš pat teismo posėdį. Tokiu atveju teismo posėdžių sekretorius gali susisiekti individualiai su kiekvienu teismo proceso dalyviu ir paprašyti parodyti asmens tapatybę patvirtinantį dokumentą, nukreiptą į vaizdo kamerą. Prasidėjus posėdžiui, pranešama, kad prisijungusių prie posėdžio asmenų asmens tapatybė buvo patikrinta ir nustatyta. Prasidėjus teismo posėdžiui, teismo proceso dalyviui išlieka pareiga prisistatyti teismui.

5.4. Teismas ar teismo darbuotojas turi įsitikinti, kad prie nuotolinės teismo posėdžio aplinkos nėra neteisėtai prisijungusių (neautorizuotų) asmenų, peržvelgti prisijungusių asmenų sąrašą ir patikrinti, ar jis atitinka teismo proceso dalyvių ir asmenų, kuriems leista stebėti teismo posėdį (rekomendacijų 2.6 punktą), sąrašą ir skaičių. Šį veiksma rekomenduotina atlikti prieš prasidedant teismo posėdžiui ir pakartoti vykstant teismo posėdžiui.

5.5. Nuotolinio teismo posėdžio pradžioje rekomenduotina teismo proceso dalyvius informuoti, koku būdu jie turi pranešti ir į ką konkrečiai kreiptis tuo atveju, jeigu nuotolinio teismo posėdžio metu jiems iškiltų nenumatytų techninių kliūčių. Teismo proceso dalyviui informavus apie tokį atvejį, atsižvelgiant į techninės kliūties pobūdį, rekomenduotina sustabdyti posėdį, iki kol kliūtys bus pašalintos (pvz., paskelbti pertrauką), bei apie sustabdymą pažymėti nuotolinio posėdžio protokole, o kai jis nerašomas – informacinėje pažymoje. Teismo proceso dalyvis nuotolinio posėdžio metu turi turėti teisę bet kada pranešti apie techninę kliūtį, neleidžiančią jam tinkamai dalyvauti teismo posėdyje (pvz., dingę garsas, užstrigo vaizdas ir pan.), kad būtų užtikrintas efektyvus procesinių teisių įgyvendinimas.

5.6. Teismui rekomenduotina teismo posėdžio pradžioje priminti teismo proceso dalyviams, jog, nepaisant to, kad posėdžio forma yra nuotolinė, yra taikomi bendrieji procesiniai reikalavimai šalių elgesiui teisminio proceso metu (pvz., kalbėti tik kai teismo posėdžio pirmininkas suteikia žodį, vykdyti jo nurodymus, nepertraukti kalbančių asmenų) bei nuotolinio posėdžio etiketas (pvz., išjungti mikrofoną ir jį įsijungti tik kalbant, siekiant pasisakyti, pirmiausia paspausti mygtuką, žymintį rankos pakėlimą).

5.7. Nuotolinio teismo posėdžio metu teismas daro garso įrašą, nebent byla nagrinėjantis teismas priima sprendimą nuotolinio posėdžio metu daryti ir vaizdo įrašą arba proceso įstatymuose imperatyviai numatyta, kad turi būti daromas garso ir vaizdo įrašas.

5.8. Garso ir vaizdo įrašų darymo ir saugojimo baudžiamajame procese ypatumai:

5.8.1. teismo posėdžio garso ir vaizdo įrašas daromas, kai baudžiamoji byla nagrinėjama Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) 8² straipsnio pagrindu, t. y. kai išimtiniais atvejais byla nagrinėjama nuotoliniame teismo posėdyje visiems teismo proceso dalyviams teismo posėdyje dalyvaujant per vaizdo konferenciją arba kai, pradėjus minėtu būdu teismo procesą, BPK 8² straipsnio 4

dalies pagrindu jis toliau organizuojamas taip, kad dalis byloje dalyvaujančių asmenų teismo nurodymu dalyvauja teismo posėdžių salėje fiziškai (kitai daliai liekanti dalyvauti procese per vaizdo konferenciją);

5.8.2. jei baudžiamoji byla nagrinėjama įprastine tvarka (ne BPK 8² straipsnio pagrindu) ir teismo posėdyje nuotoliniu būdu yra atliekami tik atskiri procesiniai veiksmai (pvz., per nuotolį apklausiamas liudytojas, ekspertas), viso teismo posėdžio metu daromas garso įrašas ir tik imperatyviais proceso įstatymuose numatytais atvejais – garso ir vaizdo įrašas šiems procesiniams veiksams užfiksuoti (pvz., apklausiant nepilnametį liudytoją, nukentėjusįjį);

5.8.3. iki teismams bus sudarytos tinkamos techninės galimybės teismo padarytą garso ir vaizdo įrašą įkelti ir saugoti LITEKO ar kitoje Nacionalinės teismų administracijos valdomoje infrastruktūroje, kita (ne centralizuota teismų įranga) įranga (pvz., *Zoom*) padarytą teismo posėdžio garso ir vaizdo įrašą rekomenduotina perkelti į skaitmeninę laikmeną ir saugoti prie bylos medžiagos, išskyrus ikiteisminio tyrimo metu teismo padarytą įrašą (5.8.4 punktą). Rekomenduotina vienoje byloje padarytus visus teismo teismo posėdžio garso ir vaizdo įrašus įkelti (pagal datą) į vieną laikmeną ir ją voke saugoti prie bylos medžiagos (bylos paskutiniame tome). Teismas, turėdamas technines galimybes, vaizdo įrašus taip pat gali papildomai saugoti teismo vietiniame failų serveryje, iki bus sudarytos teismams techninės galimybės įrašą saugoti LITEKO ar kitoje Nacionalinės teismų administracijos valdomoje infrastruktūroje.

5.8.4. Rekomendacijų 5.8.3. punkte numatyta tvarka netaikoma, kai ikiteisminio tyrimo metu veiksmai yra atliekami teisme (t. y. pas ikiteisminio tyrimo teisėją). Šiuo atveju nuotolinio teismo posėdžio eiga fiksuojama garso ir vaizdo įrašu, kurį daro ir į Integruotą baudžiamojo proceso informacinę sistemą prie ikiteisminio tyrimo medžiagos įkelia teismas.

5.9. Teismo nuožiūra garso įrašas gali būti daromas centralizuotai teismuose įdiegta garso įrašymo įranga „Femida“, diktofonu arba pasinaudojant *Zoom* ar kitos platformos garso ir vaizdo įrašymo funkcija. Siekiant užtikrinti patikimą garso įrašymą ir tinkamą garso įrašo kokybę, gali būti naudojamos kelios garso įrašymo priemonės.

5.10. Teismo proceso dalyviams be teismo išankstinio leidimo draudžiama teismo posėdžio metu filmuoti, fotografuoti, daryti garso ar vaizdo įrašus, transliuoti posėdį ir naudoti kitas technines priemones, išskyrus proceso įstatymuose nustatytus atvejus. Šis draudimas apima ir momentinių ekrano nuotraukų (angl. *screenshot*) darymą. Rekomenduotina iki teismo posėdžio ar jam prasidėjus informuoti teismo proceso dalyvius apie šį draudimą ir atvejus, kai šis draudimas asmeniui netaikomas ir kokia tvarka tai gali būti įgyvendinama.

5.11. Jei nuotolinio posėdžio metu iškyla poreikis pateikti į bylą dokumentus, įrodymus, kurie negalėjo būti pateikti iki teismo posėdžio dienos, teismas dėl jų pateikimo ir priėmimo sprendžia vadovaudamasis proceso įstatymais. Rekomenduotina taikyti priemones, užtikrinančias, kad visi dalyviai galėtų matyti ir (arba) girdėti nuotolinio posėdžio metu pateiktą medžiagą. Tokiais atvejais gali būti, pvz.:

- skelbiama posėdžio pertrauka ir nustatomas terminas, per kurį teismo proceso dalyvis įpareigojamas pateikti dokumentus, daiktinius įrodymus nustatyta tvarka (per teismo raštinę, paštu, per EPP);
- jei visi teismo proceso dalyviai yra EPP vartotojai, skelbiama pertrauka ir įpareigojama pateikti dokumentus į bylą per EPP nedelsiant, kad būtų galima susipažinus su pateiktais dokumentais tęsti teismo posėdį tą pačią dieną;
- teismo sprendimu konkrečioje byloje, jei ne visi teismo proceso dalyviai naudojami EPP paslaugomis, gali būti skelbiama pertrauka ir teismo proceso dalyviui sudaroma galimybė pateikti teismui dokumentus elektroniniu paštu ir (ar) teismas persiunčia dokumentus susipažinti kitiems

teismo proceso dalyviams jų nurodytu elektroninio pašto adresu, įvertinus bylos, įskaitant asmens duomenis, apsaugos aspektus, galimas rizikas.

5.12. Apklausiant liudytoją ar kitą teismo proceso dalyvį per nuotolį, rekomenduotina teismui įsitikinti, kad dalyviui nėra daromas neteisėtas poveikis ir nesinaudojama neleistinomis priemonėmis. Teismas pagal poreikį ir technines teismo proceso dalyvio galimybes gali taikyti šias priemones, bet jomis neapsiriboti:

- prašyti su vaizdo kamera pereiti per patalpą, iš kurios šis asmuo dalyvauja procese, padaryti rotacinį vaizdą (t. y. atliekama nuotolinė aplinkos apžiūra). Šiuo atveju rekomenduotina laikytis dviejų sąlygų: (1) dalyvis yra iš anksto įspėjamas, kad teismas taikys tokią priemonę tam, kad nebūtų pažeisti asmens duomenų apsaugos reikalavimai, (2) proceso dalyvis iš anksto yra įspėjamas, kad jo naudojama kamera turi būti mobili. Teismas gali pareikalauti šiuos veiksmus atlikti bet kuriuo proceso metu;
- priminti draudimą naudotis elektroninio ryšio priemonėmis, rekomenduoti užsirakinti (užsidaryti) patalpą, iš kurių dalyvaujama procese, duris. Prieš nuotolinį posėdį asmeniui turėtų būti pranešta, kad patalpos, iš kurių asmuo dalyvaus procese, turi būti izoliuotos (negali būti pereinamosios). Papildomai gali būti paprašoma laikyti nukreiptą vaizdo kamerą į duris viso posėdžio metu;
- prašyti asmens atlikti tokius ergonominius veiksmus, kad kameros vaizdas apimtų proceso dalyvį iki liemens, t. y. kad matytųsi ne tik jo veidas, bet ir rankos, greta esanti artima aplinka;
- prašyti asmens atsisėsti toliau nuo vaizdo įrangos ekrano, siekiant išvengti skaitymo iš ekrano.

5.13. Teismas turėtų užtikrinti šalies teisę į veiksmingą advokato (advokato padėjėjo) pagalbą visuose teismo procesuose, įskaitant bendravimo su jo atstovaujama teismo proceso dalyviu konfidencialumą. Tuo atveju, kai advokatas (advokato padėjėjas) ir atstovaujamasis fiziškai nėra toje pačioje vietoje, teismas gali taikyti šias priemones, bet jomis neapsiriboti:

- advokato (advokato padėjėjo) ir atstovaujamojo (ginamojo) prašymu teismas (teismo paskirtas darbuotojas) juos gali perkelti į atskirą virtualų kambarį, kuriame jie gali konfidencialiai aptarti savo gynybinę poziciją ir kitus klausimus (pvz., licencijuota *Zoom* programa turi šį funkcionalumą (angl. *Breakout rooms*). Po to asmenys grąžinami į bendrąją posėdžio aplinką;
- gali būti skelbiama pertrauka, atjungiamos kameros ir mikrofona, ir atstovaujajam (ginamajam) su advokatu (advokato padėjėju) leidžiama kalbėtis telefonu.

Tuo atveju, kai advokatas (advokato padėjėjas) ir atstovaujamasis yra fiziškai toje pačioje vietoje, jie gali prašyti teismo pertraukos. Pertraukos metu jie atsijungia mikrofoną ir vaizdo kamerą, pasibaigus pertraukai grįžta į bendrąją posėdžio aplinką.

Tuo atveju, kai atstovaujamasis yra valstybės institucijų kontroliuojamose patalpose (kardomojo kalinimo, laisvės atėmimo vietų įstaigos ir pan.), jis turi teisę prašyti teismo proceso pertraukos, kurios metu šią patalpą paliktų visi pareigūnai ir joje liktų tik asmuo su savo gynėju (mikrofonas ir kameros taip pat atjungiamos).

5.14. Jei teismo procese dalyvauja vertėjas, bet kuriuo posėdžio metu vertėjas turėtų turėti tinkamą vizualų kontaktą su teismo proceso dalyviu, kurio kalba yra verčiama.

5.15. Proceso dalyviui, pažeidžiančiam nuotolinio teismo posėdžio tvarką, teismas gali taikyti proceso įstatymuose nustatytas priemones (įspėti asmenį, pašalinti iš teismo posėdžio atjungiant nuo vaizdo konferencijos ar telekonferencijos ir kt.), taip pat atsižvelgiant į nuotolinio posėdžio ypatumus gali būti taikomos ir kitos techninės ir organizacinės priemonės (pvz., mikrofono išjungimas, laikinas pašalinimas iš vaizdo konferencijos perkeltiant asmenį į virtualų „laukiamąjį kambarį“ (angl. *Waiting room*)).

Rekomenduotina, prieš teismui priimant sprendimą išjungti netinkamai besielgiančio proceso dalyvio mikrofoną, nutraukti ar sustabdyti dalyvio vaizdo ryšį, apie tai dalyvį įspėti. Baudžiamosiose bylose teismas turėtų užtikrinti, kad, minėtomis priemonėmis apribojus kaltinamojo (įtariamąjo, nuteistojo ar išteisintojo) galimybę dalyvauti teismo posėdyje, jo gynėjas galėtų teikti teisinę pagalbą nuotolinio posėdžio metu.

5.16. Baigus nagrinėti bylą teismo posėdyje, teismas praneša apie procesinio sprendimo paskelbimo laiką ir vietą. Jeigu byla išnagrinėta nuotoliniame posėdyje, tokiu pat būdu gali būti skelbiamas ir teismo procesinis sprendimas, teismo proceso dalyviams, pageidaujantiems dalyvauti paskelbiant sprendimą, nusiunčiami prisijungimo duomenys. Jei byla išnagrinėta mišriame nuotoliniame posėdyje, teismas, pranešdamas apie sprendimo paskelbimo laiką ir vietą, fiziškai teismo posėdyje dalyvaujančių teismo proceso dalyvių gali paklausti, ar jie sutinka dėl sprendimo paskelbimo nuotoliniu būdu. Jiems nesutinkant, teismo sprendimas skelbiamas teismo posėdžių salėje proceso įstatymų nustatyta tvarka.

6. Baigiamosios nuostatos

6.1. Teismas, atsižvelgdamas į teismo darbo organizavimo ypatumus, teismo turimą techninę infrastruktūrą, gali nustatyti šiame teisme taikomos nuotolinių posėdžių organizavimo ir dalyvavimo juose tvarkos ypatumus.
